

УДК: 378.14

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИШІ

кандидат педагогічних наук, доцент Орел-Халік Ю. В.

Запорізький державний медичний університет, Україна, Запоріжжя

У статті розглядаються професійно-педагогічні та особистісні характеристики викладача іноземної мови у вищих медичних навчальних закладах. Особлива увага приділяється забезпеченню шляхів подолання складнощів, пов'язаних з підвищенням якості та ефективності практичних занять із дисципліни «Іноземна мова». Доведено, що однією з характеристик професійної майстерності викладача є вміння йти у ногу з часом і використовувати новітні інформаційні технології. Автор наголошує на необхідність постійного підвищення викладачами своєї професійної компетентності та періодичному проведенні моніторингу професійного розвитку викладача.

Ключові слова: професійно-педагогічні характеристики, особистісні якості викладача, іноземна мова за професійним спрямуванням, професійна діяльність, обмін досвідом.

*кандидат педагогических наук, доцент Орел-Халик Ю. В.
Профессионально-педагогические характеристики преподавателя иностранных языков в вузе/ Запорожский государственный медицинский университет, Украина, Запорожье*

В статье рассматриваются профессионально-педагогические и личностные характеристики преподавателя иностранного языка в высших медицинских учебных заведениях. Особое внимание уделяется обеспечению путей преодоления сложностей, связанных с повышением качества и эффективности практических занятий

по дисциплине «Иностранный язык». Доказано, что одной из характеристик профессионального мастерства преподавателя является умение идти в ногу со временем и использовать новейшие информационные технологии. Автор подчеркивает необходимость постоянного повышения преподавателями своей профессиональной компетентности и периодическом проведении мониторинга профессионального развития преподавателя.

Ключевые слова: профессионально-педагогические характеристики, личностные качества преподавателя, иностранный язык профессиональной направленности, профессиональная деятельность, обмен опытом.

PhD in pedagogical sciences, associate professor Yu. Orel-Khalik Professional and pedagogical characteristics of the University teacher of foreign languages/ Zaporozhye State Medical University, Ukraine, Zaporozhye

The article deals with the professional-pedagogical and personal characteristics of the teacher of foreign language at higher medical educational institutions. Particular attention is paid to ensuring ways of overcoming the difficulties associated with the improvement of the quality and efficiency of practical classes in the discipline "Foreign language ". It is proved that one of the characteristics of the teacher's professional skills is the ability to keep pace with time and use the latest informative technologies. The author emphasizes that teachers should constantly improve their professional competence and periodical monitoring of the teacher's professional development.

Key words: professional-pedagogical characteristics, personal qualities of the teacher, professionally oriented foreign language, professional activity, exchange of experience.

Вступ. Останнім часом намітилися зміни в моделі навчання і виховання, орієнтованій на студента. Особистісно орієнтована модель навчання змінює позицію студентів і викладачів у спілкуванні, зумовлює потребу дискурсу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукає до моделювання життєвих ситуацій, самоаналізу та самооцінки. Це зумовлено необхідністю переходу від загальних знань, які дають лише символічне уявлення про дійсність та реальне життя, до справжньої підготовки до професійної діяльності.

Незважаючи на активну наукову розробку теоретичних та практичних питань як в нашій країні, так і за кордоном, вивчення іноземної мови в умовах інтенсивного перетворення суспільства неможливо без професійних викладачів, які повинні мати необхідні оновлені знання, вміння та навички в зв'язку з швидкими змінами у сфері науки та техніки.

Метою статті є розгляд професійно-педагогічних характеристик та визначення особливостей вимог до викладача іноземної мови у вищому медичному навчальному закладі.

Дослідженню цього питання значну увагу приділили Т. Г. Браже, І. А. Зязюн, В. Ю. Кричевський, А. К. Маркова, В. О. Сластьонін, В. І. Журавльов, С. Б. Єлканов, Т. В. Новикова, Н. Ф. Тализіна, О. В. Овчарук, І. О. Зимня, Г. П. Щедровицький та ін.

Бурхливий розвиток новітніх технологій, стрімкий потік різноманітної сучасної інформації, використання переваг дистанційного навчання, тенденція до самоосвіти на базі навчальних on-line курсів передбачають засвоєння необхідного

навчального матеріалу за допомогою інформаційних технологій. Разом з тим, взаємозв'язок викладача та студентів є необхідною умовою здійснення педагогічного процесу у вищому навчальному закладі.

Сучасному суспільству необхідні фахівці, які володітимуть методами, за допомогою яких вивчення іноземних мов стане більш ефективним і будуть вирішені проблеми набуття необхідних знань з іноземної мови. Одним з головних чинників, що забезпечує якість вищої освіти сьогодні, залишається якість професійної підготовленості викладачів, їх рівень кваліфікації, професійно-педагогічна компетентність, завдяки чому відбувається формування і становлення особистості майбутнього фахівця.

Викладач іноземних мов повинен відігравати головну роль у процесі виховання особистості майбутнього фахівця. Він не ставить на перше місце завдання навчити студентів іноземній мові, але повинен у своїй діяльності виховувати в них спроможність до подальшої самостійної роботи. Зокрема, в ході вивчення мови викладач повинен сформувати у своїх студентів вміння та навички, необхідні для вирішення практичних завдань за законами краси.

Як відомо, знання, навички і вміння самого викладача не стануть надбанням студентів, якщо він не володіє теорією навчання іноземної мови, в основу якої покладені досягнення науки. Для того, щоб навчання іноземним мовам у вищих медичних закладах освіти було ефективним і відповідало сучасним вимогам, викладачі повинні добре володіти методикою викладання іноземної мови, знати головні компоненти теорії сучасного навчання іноземним мовам та використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань. Викладачі іноземних мов повинні також постійно знайомитися зі спеціальною науково-методичною літературою, що має стати

джерелом постійної роботи над собою з метою підвищення рівня професійної кваліфікації. Навчальний процес має проходити з урахуванням даних сучасної науки про особливості спілкування за допомогою мови, про закономірності розпізнавання й породження мовлення, мовленнєвих актів [3, с. 167].

Як відомо, існує три компоненти процесу вивчення іноземної мови:

- навчаюча діяльність викладача;
- навчальна діяльність студентів;
- організація навчального процесу.

Будь-який процес навчання — це процес спільної діяльності викладача та студента. Навчання — це акт взаємодії того, хто навчає, з тими, кого навчають, з метою передачі одним і засвоєння іншими соціального досвіду. Обидві сторони — і викладач, і студент — повинні брати активну участь у цій діяльності, але кожен по-своєму: викладач повинен здійснювати навчаючі дії, спрямовуючи студентів, а саме: мотивувати навчальну діяльність, спонукати до навчання, організовувати навчальні дії таким чином, щоб вони давали максимальний ефект, здійснювати контроль за ефективністю засвоєння матеріалу.

Викладач іноземної мови повинен володіти різними варіантами побудови навчального процесу. Багатоваріантність методичних технологій, уміння організовувати навчання одночасно на різних рівнях складності, позитивне ставлення виховання до оточуючого світу є ознаками особистісно орієнтованої моделі навчання. На думку М. Андрєєвої, викладач повинен:

- бути добре інформованим про предмет і матеріал, якому він навчає;
- добре орієнтуватися і вміти бачити, як незначні деталі можуть бути пов'язані зі загальною метою навчання;
- вміти ясно виражати думки;

- створювати невимушену обстановку і вміти пристосовуватися до нових ситуацій;
- бути ентузіастом;
- з повагою ставитися до студентів, які беруть участь у процесі навчання;
- вірити в можливість й успіх студентів;
- добре орієнтуватися в групах і вміти працювати зі студентами, базові знання з іноземної мови у яких різні;
- вчитися працювати з людьми, про яких викладач має обмежені знання;
- бути відмінним слухачем;
- вміти приймати і давати критичні зауваження, ідеї, пропозиції;
- знати, як і коли використовувати гумор;
- знати груповий динамізм і чітко реагувати на індивідуальні потреби окремих студентів;
- вміти вирішувати проблеми й ставити їх під час навчання [1, с. 305].

Незалежно від важливості і якості інформації, завдання викладача полягає в тім, щоб створити атмосферу, сприятливу для навчання.

Допоміжні засоби навчання дають можливість студентам відчувати доброзичливість викладача; навчання повинно бути різноманітним, цікавим і захоплюючим, спрямованим на досягнення успіху в навчанні.

Студенти не повинні сумніватися, що їх підтримують і надихають до навчання. Вони повинні відчувати, що можуть ризикувати, застосовувати нові прийоми та робити помилки, не викликаючи невдоволення з боку викладача.

Ефективне викладання дає змогу водночас здійснювати виховання, надихає і ставить нові перспективи і є доповненням до попереднього навчання.

Студенти різняться між собою за ступенем сприйняття навчання, тому програма навчання буде більш ефективною, якщо в ній будуть враховуватись індивідуальні особливості тих, хто навчається. Цей гнучкий підхід забезпечить перехід до особистісно орієнтованого навчання і сприятиме всебічному розвитку особистості. Зважаючи на це, корисними можуть бути різні способи викладення навчального матеріалу:

- лекції — інформативна подача навчального матеріалу, корисна для студентів, що сприймають інформацію, слухаючи її;
- демонстрації — лекції можуть супроводжуватися демонстрацією матеріалу або наочності з теми, і це подобається студентам, що добре орієнтуються в наочному матеріалі;
- експериментальне навчання — рольові ігри і практичні вправи підходять людям, що найкраще засвоюють матеріал через практику;
- дискусії — багато людей люблять міркувати, і для них великі можливості відкриваються під час диспутів;
- читання — підручник є найефективнішим засобом навчання;
- on-line курси для самостійної роботи студентів;
- модель — викладачі постійно служать прикладом у навчанні для студентів.

Незважаючи на те, що викладач несе відповідальність за процес навчання, студенти також повинні знати про свою відповідальність перед навчанням. Вони мають бути готовими до роботи, до участі в заняттях, мати необхідний матеріал, приходити вчасно на заняття і цілком віддаватися навчанню. Групи з вивчення іноземних мов повинні бути невеликими за кількістю (10 осіб). При формуванні групи

необхідно дотримуватись принципу однорідності групи, а саме: відбирати студентів, які мають приблизно однаковий рівень базових знань з іноземної мови, отриманих у школі.

Викладачі - різні люди зі своїми індивідуальними особливостями, точкою зору, стилем роботи, підготовкою. Якщо ці особливості не беруться до уваги, то це може відбитися на груповій роботі негативно. Але саме група може подолати всі недоліки в роботі. Три головні риси, притаманні будь-якій групі: взаємодія, членство та групова ідентичність - сприяють встановленню особистісних та стійких емоційних взаємовідносин між членами навчальної групи, що в свою чергу полегшує подолання труднощів у процесі навчання. Завдяки підтримці та розподілу повноважень члени групи легше і більш ефективно виконують поставлені завдання.

Саме тому при навчанні часто застосовується методика роботи командами (групами). Групова робота має дві особливості:

- комунікація (спілкування) й співробітництво;
- вимагає на додаткову підготовчу роботу й практичну діяльність.

Під час роботи в групі потрібно переконатися, що всі студенти знають, що вони будуть робити. Всі повинні розуміти мету й перебіг дій. Обов'язково необхідно знаходити час для відповідей на запитання, щоб уникнути непорозуміння; викладачі повинні надавати необхідну підтримку своїм командам, вирішувати конфлікти й проблеми разом зі студентами, робити критичні зауваження й пропозиції та коментувати їх.

Складність діяльності викладача іноземних мов у вищих медичних закладах освіти обумовлює наявність найрізноманітніших вимог щодо неї, виходячи з її особливостей. Однією із найважливіших особливостей є психологічний аспект викладацької діяльності. Викладання - це в першу чергу спілкування, тому викладач повинен

бути насамперед комунікабельною людиною, оскільки його обов'язком є донести свої думки до інших, зробити свій внесок у формування гідної особистості. Для опанування процесу викладання у вищих навчальних закладах дуже важливо мати чітку дикцію, володіти культурою мовлення.

Як і дослідник, викладач повинен бути орієнтований на пошук виявлення й передачу істинних знань, а для цього він повинен володіти образним логічним мисленням, умінням виділити головне в різних джерелах, логічні зв'язки між різними дисциплінами, як профільними, так і загального характеру [4, с. 363].

Зміст дисципліни, що викладається, повинен пройти через свідомість викладача, однак, висловлюючи свою точку зору щодо поданого матеріалу, він повинен залишатись об'єктивним, надаючи аудиторії можливість зробити власний вибір. Оскільки вища медична освіта передбачає вироблення в тих, хто навчається, системи моральних цінностей, викладач повинен бути їх носієм і виразником, мати активну соціальну позицію, виділяти соціальну значимість у матеріалі, що подається. Обов'язковість, акуратність, вірність своєму покликанню прогресивний та динамічний розвиток вирізняють справжнього викладача, який усвідомлює особисту відповідальність за проведення занять [5, с. 246].

Вважаємо доцільним періодичне проведення моніторингу професійного розвитку молодого викладача з метою виявлення помилок і недоліків у роботі та досвідченого викладача з метою передачі досвіду та знань відповідно до професійного положення.

Демонстрація рівня професійної відповідності викладача спостерігається на відкритому практичному занятті. Як зазначив С. Гончаренко, відкриті заняття проводяться з метою показу й поширення найефективніших прийомів навчально-виховної роботи;

сприяють впровадженню досягнень педагогічної науки в практику, поширенню педагогічного досвіду [2, с. 55].

Одна і та ж тема робочої навчальної програми може бути представлена різними видами, формами, прийомами та методами роботи в залежності від досвіду та креативного підходу викладача. Важливу роль також відіграє рівень іншомовної підготовки студентів. Присутні колеги мають змогу запозичити цікаві педагогічні ідеї, відкрити для себе нові підходи в рішенні стандартних задач. Конструктивна критика та рекомендації з боку колег допомагають проаналізувати допущені помилки, своєчасно виправити недоліки в своїй роботі та є стимулом до подальшого вдосконалення педагогічної майстерності.

Висновки. Таким чином, не дивлячись на велику кількість продуктивних технологій і засобів навчання, сьогодні, як і завжди, головним фактором якості навчання в цілому, виступає викладач – носій знань. Безперечно процес засвоєння знань ефективний лише тоді, коли студенти хочуть вчитися у викладача. Викладач повинен не лише досконало володіти матеріалом, але й уміло використовувати методи компетентно орієнтованого підходу до організації навчального процесу на заняттях з іноземної мови, володіти технологіями творчої педагогічної діяльності з урахуванням особливостей навчального матеріалу і здібностей студентів, формувати навички самостійно здобувати знання й застосовувати їх на практиці. Вміти лаконічно, образно і виразно подати матеріал. Безсумнівно головним для викладача мають бути доброзичливість, повага до студентів та їх зусиль у засвоєнні змісту предмета, схвалення й підтримка їх ініціативи, інтелігентність у спілкуванні. Однак, викладач не може обійтися без послідовної вимогливості та об'єктивності оцінювання знань тих, хто навчається, оскільки це орієнтує студентів на

досягнення певного рівня засвоєння навчального матеріалу й потрібних видів діяльності. До вищезгаданих особливостей слід додати ще одну. Викладач повинен володіти нескінченним терпінням, передаючи свої знання аудиторії.

Література:

1. Андрєєва М. А. Особистість викладача ВНЗ як фактор формування загально-культурних і професійних компетенцій майбутніх спеціалістів // «Теорія і практика освіти в сучасному світі: матеріали міжнародної наукової конференції» (м. Санкт - Петербург, лютий, 2012.) – СПб.: Реноме, 2012 – С. 304–306.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – 349с.
4. Шендерук О. Б. Сучасні підходи до визначення поняття «викладач» / О. Б. Шендерук // Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця: [зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.]. – Харків: ХНЕУ; ХОГОКЗ, 2014. – С. 361–365.
5. Цетлін В.С. Якими професійними якостями повинен володіти вчитель іноземної мови / В.С. Цетлін // ІЯШ. –1996 . – №3. – С. 241–247.

References:

1. Andrijejeva M.A. Osobystistij vykladacha VNZ jak faktor formuvannja zaghaljno-kuljturnykh i profesijnykh kompetencij majbutnikh specialistiv // «Teorija i praktyka osvity v suchasnomu sviti: materialy mizhnarodnoji naukovoji konferenciji» (m. Sankt- Peterburgh, ljuťyj, 2012.) – SPb.: Renome, 2012 – S. 304–306.

2. Ghoncharenko S.U. *Ukrajinsjkyj pedaghoghichnyj slovnyk* / S.U. Ghoncharenko. – K.: Lybidj, 1997. – 374 s.
3. *Pedaghoghichna majsternistj: Pidruchnyk* / I. A. Zjazjun, L. V. Kramushhenko, I. F. Kryvonos ta in.; Za red. I. A. Zjazjuna. – K.: Vyshha shk., 1997. – 349 s.
4. Shenderuk O. B. *Suchasni pidkhody do vyznachennja ponjattja «vykladach»* / O. B. Shenderuk // *Psykhologho-pedaghoghichni problemy stanovlennja suchasnogho fakhivcja: [zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf.]*. – Kharkiv: KhNEU; KhOGhOKZ, 2014. – S. 361–365.
5. Cetlin V. S. *Jakymy profesijnymy jakostjamy povynen volodity vchytelj inozemnoji movy* / V. S. Cetlin // *IJaSh*. –1996. – №3. – С. 241–247.